

Spesielle miljøtiltak i jordbruket - SMIL

Retningslinjer og prioritering

ved tildeling av tilskudd

2024 - 2028

Lillesand og Birkenes

Vedtatt – 15.2.2024

1. Regelverk og formål

Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket av 4. februar 2004, sist endret 21. desember 2020 nr. 3044, er hjemmelsgrunnlaget for ordningen.

Formålet med tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift

Prosjektene og tiltakene skal prioriteres ut fra lokale målsettinger og strategier. Jf. § 1 i forskriften.

Bevilgningen til SMIL-ordningen fastsettes i jordbruksoppgjøret. Landbruksdirektoratet fordeler tilskuddsmidlene til statsforvalterne rundt årsskifte. Statsforvalteren i Agder fordeler sin pott videre til kommunene i slutten av januar. Statsforvalteren kan også omfordele ubrukte midler om høsten i samarbeid med kommunene.

Det er kommunen som fastsetter overordnede retningslinjer for prioritering av søknader og tildeler tilskuddet. Retningslinjene skal utarbeides i dialog med Statsforvalteren og næringsorganisasjonene i jordbruket lokalt, jf. § 8 i forskriften. Disse retningslinjene skal vise lokale miljøutfordringer, målsettinger, strategier og gi kommunen et grunnlag for å prioritere mellom søknadene.

Nasjonale og regionale føringer

Nasjonalt miljøprogram for jordbruket 2023-2026 skal bidra til målretta miljøarbeid og synliggjøre den samlede miljøinnsatsen i jordbruket.

Regionalt miljøprogram i Agder skal gi føringer for prioriteringer i de kommunale tiltaksstrategiene for bruk av SMIL-midlene, jf. Nasjonalt miljøprogram.

SMIL – tilskuddet blir gitt som engangstilskudd til investeringer og istandsetting lokalt. Det kan være aktuelt å søke om regionalt miljøtilskudd (RMP) der det er behov for varige skjøtselstiltak etter gjennomført SMIL-tiltak.

2. Kommunenes utfordringer

I Birkenes og Lillesand er en av de største utfordringene i jordbrukets kulturlandskap, at landskapet gror igjen. Jordbrukslandskapet består av mange mindre teiger med utfordrende arrondering som drives av få aktive bønder og husdyrprodusenter. Gjengroing gir også indirekte konsekvenser som tap av kulturhistoriske verdier og gammel kulturbeitemark. Et åpent kulturlandskap er også viktig for trivsel og tilhørighet for fastboende og turister.

En annen utfordring er høy leiejordsandel, over 70 %. Leid jord drives ofte ikke like godt som eid jord. I noen tilfeller fører dette til at kantsoner og drenering ikke vedlikeholdes på samme måte som tidligere og forhindrer god agronomi.

En stor andel av jordbruksjorda ligger nært til vann og vassdrag slik som Moelva, Tovdalselva, Fjelldalselva og Steindalsbekken for å nevne noen. I disse områdene kan avrenning og erosjon i tilknytning til vannveier være en utfordring hvis kantsoner svekkes.

Jordbrukets kulturlandskap er landskap som er kultivert, oppdyrka og forvalta for jordbruksformål

Oversikt over utfordring og fokusområde

- Gjengroing av gammel kulturmark, tap av biologisk mangfold og kulturhistoriske verdier
- Mange små eiendommer med små teiger. Disponeres av noen få aktive bønder
- Utfordringer i forhold til ansvar for vedlikehold av grøfter, kantsoner m.m.
- Dårlig drenert jord som går ut av produksjon
- Avrenning og erosjon i tilknytning til vannveier – hydrotekniske forhold

3. Hovedmål

- Fremme og ta vare på natur- og kulturminneverdier i jordbrukets kulturlandskap ved å åpne opp gammel kulturmark med spesielle verdier
- Legge til rette for hydrotekniske tiltak som hindrer erosjon og forurensing fra jordbruksareal ved avrenning til vann og vassdrag
- Ivareta Biologisk mangfold, truede naturtyper og habitat for pollinerende insekter
- Bekjempe spredning av fremmede arter i jordbrukets kulturlandskap
- Ta vare på og synliggjøre kulturminner
- Reduserer forurensing til luft gjennom f. eksempel dekke av gjødselkummer

4. SMIL som investeringstilskudd og RMP som årlig skjøtselstilskudd (Virkemidler)

Målet for det regionale miljøprogrammet (RMP) er å bidra til å ivareta jordbrukets kulturlandskap, biologiske mangfold, kulturminner og miljø, tilgjengelighet i jordbrukslandskapet, samt begrense utslipp til vann og luft.

De regionale miljøprogrammene skal gi en målrettet miljøinnsats i jordbruket utover det som er mulig gjennom generelle, nasjonale ordninger. Programperioden i Agder 2023-2026 setter søkelys på tiltak som kan redusere avrenning og klimagassutslipp og øke biologisk mangfold.

Regionalt miljøprogram for 2023-2026 ble betydelig endret og ble mer målrettet i forhold til forrige programperiode. Kulturlandskapstiltakene «Slått av verdifulle jordbrukslandskap» er ute av RMP og «Beiting av verdifulle jordbrukslandskap i innmark» skal fases ut i løpet av programperioden. Miljøtema Kulturlandskap er tonet betydelig ned, mens flere av de øvrige miljøtemaene styrkes. Endringene ble gjort etter en omfattende prosess der blant annet kommunene og næringsorganisasjonene deltok aktivt. Dette gir føringer for prioriteringen av SMIL- tiltak framover.

Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) har til formål å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensing fra jordbruket, ut over det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift.

Slik ordningene er lagt opp, er det flere tiltak det kan gis engangstilskudd til gjennom SMIL – ordningen, men hvor det påfølgende år kan søkes om årlig tilskudd gjennom RMP-ordningen. Disse ordningene skal virke sammen.

Eksempler:

Det kan gis SMIL-tilskudd til tiltak som gjenåpner gammel kulturmark.

Hvis tiltaket fremmer natur- og/eller kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap, og er utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift, jamfør formålet med ordningen.

Gjennom RMP-ordningen er det ulike tilskudd til skjøtsel av kulturlandskap. For eksempel tilskudd til drift av bratt areal.

Biologiske verdier

Det kan gis SMIL-tilskudd til tiltak om ivaretar biologisk mangfold og skjøtselsavhengige naturtyper.

Gjennom RMP-ordningen gis det tilskudd til skjøtsel av utvalgte naturtyper som slåttemark, slåttemyr og kystlynghei og til skjøtsel av trua naturtyper som naturbeitemark og hagemark. Det er også mulig å søke om SMIL-tilskudd til istandsetting av trua og utvalgte naturtyper og deretter søke om RMP-tilskudd til skjøtsel av naturtypene som er nevnt. Det gis også RMP-tilskudd til skjøtsel av styvingstrær.

Det kan gis SMIL-midler til å etablere soner for pollinerende insekter og RMP-tilskudd til skjøtsel av sonene. Statsforvalteren har presisert at kommunene bør vektlegge tiltak for ville pollinerende insekter og truet natur.

Kulturminneverdier

Det kan gis SMIL-tilskudd til istandsetting, skjøtsel og vedlikehold av kulturminner- og kulturmiljøer inkludert verneverdige bygninger etter kulturminnefaglige retningslinjer. F. eks kan det gis SMIL tilskudd til istandsetting av kulturminner som buveier og bakkemurer i SMIL-ordningen.

Gjennom RMP-ordningen gis det støtte til skjøtsel av gravminner, buveier og bakkemurer som grenser til jordbruksarealer.

Forurensning – Avrenning til vann

Det kan innvilges SMIL-tilskudd til tiltak som hindrer forurensning eller risiko for forurensning fra jordbruket, for eksempel hydrotekniske tiltak som reduserer erosjon og tap av jord, næringsstoffer og plantevernmidler.

Gjennom RMP-ordningen gis det tilskudd for arealer med diverse åkervekster som ikke blir jordarbeida om høsten, for fangvekster sådd etter høsting, for grasdekt kantsone i åker og kantsoner i eng.

Forurensning – Utslipp til luft

Det kan innvilges SMIL-tilskudd til tiltak som hindrer forurensning eller risiko for forurensning fra jordbruket, for eksempel tiltak som reduserer forurensende utslipp til luft som dekke av gjødselkummer. I forbindelse med slike tiltak er det viktig at søker gjør en helhetsvurdering knytta til vanninnhold, tørrstoffinnhold, størrelsen på gjødsellageret og transportavstander.

Gjennom RMP-ordningen gis det tilskudd til spredning av husdyrgjødsel og biorest ved nedfelling eller nedlegging, spredning av husdyrgjødsel med rask nedmolding og spredning med husdyrgjødsel med tilførselsslange.

Hydrotekniske tiltak i SMIL- ordningen og drenering av jordbruksjord

«Både tilskudd til drenering av jordbruksjord og deler av tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) omfatter «hydrotekniske tiltak». De to ordningene har imidlertid ulike hovedformål. Ved innvilgning av tilskudd til drenering, skal alle forhold som hører med til drenering inngå i kostnadene for drenering, så som gravearbeid, avskjæringsgrøfter, åpne og lukka grønner, kummer, utløp o.l.

Tilskudd til hydrotekniske tiltak under SMIL-ordningen skal først og fremst være utbedring av skader på eksisterende anlegg, utover vanlig vedlikehold for å redusere erosjon og avrenning av jord og næringsstoffer. Dette kan være reparasjon av ødelagte kummer og rørtløp, sikringstiltak, reparasjon av enkelte avskjæringsgrøfter, behov for økt kapasitet på grunn av endrede nedbørsforhold og liknende tiltak.» (Kilde: Landbruksdirektoratet)

5. Strategier

Opprettholde etablert faggruppe for jord- og skogbruk, der leder av de tre skogeierlagene og de to bondelaga i kommunene er representert, sammen med landbruksforvaltningen. Grappa har årlige møter i februar og skal utarbeide mål, strategier og overordna retningslinjer for tildeling av tilskudd til kulturlandskapstiltak i kommunen.

Informasjon om kulturlandskap og tilskuddsordninger legges ut på kommunens hjemmeside

Legge til rette for tiltak som bidrar til god agronomi og skjøtsel av jordbruksarealene gjennom tilskuddsordningene, slik at kommunens kulturlandskap ivaretas best mulig

6. Saksbehandling

Søknadsfrist

Søkere oppfordres til å søke elektronisk i ALTINN:

<https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/jordbruk/ordninger-for-jordbruk/tilskudd-til-spesielle-miljotiltak-i-jordbruket-smil>

Søknader behandles fortløpende gjennom året og etter gjeldende forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbrukets kulturlandskap.

Tiltak som er påbegynt/utført vil ikke bli prioritert for tilskudd.

[Søkeveiledning - Landbruksdirektoratet](#)

Vilkår

Vilkår for tilskuddet kommer frem av forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket.

Det skal settes vilkår om før- og etterbilder, for å sikre at det blir tatt bilder før arbeidet er startet og etter at arbeidet er fullført – fra samme sted. («Puchmannmetoden»). Da kan en se hva pengene er brukt til, noe som både kan være lærerikt og pedagogisk.

7. Prioritering av søknader

Følgende tiltak og kriterier legges til grunn ved prioriteringer av søknad SMIL-tilskudd:

1. Biologisk mangfold og kulturlandskap, inkludert rydding av jordekanter med tilfredsstillende bredde

Tiltak som fremmer biologisk mangfold og kulturlandskap gjennom istandsetting av gammel kulturmark som er i ferd med å gro igjen. Tilskudd kan gis til rydding og gjerding (fysisk og elektronisk) av gammel kulturmark hvor beiting vil være med på å fremme natur- og kulturminneverdiene i området. Det kan gis tilskudd til inngjerding av jordbruksareal hvis det

er i sammenheng med rydding av gammel kulturmark med formål å ivareta de biologiske og/eller estetiske verdiene i kulturlandskapet ved hjelp av beiting.

Tilskudd til elektronisk gjerde kan gis i forbindelse med rydding og istandsetting av gammelt kulturbeite. Arealet skal kartfestes i vedlegg til søknaden. Arealet skal holdes i hevd ved beiting i 10 år.

Det er viktig å ha kunnskap om tidligere drift av den gamle kulturmarka slik at denne driften kan videreføres etter istandsettingen.

I områder hvor jordbruksarealet er grodd til med skog eller som fremstår som tydelig utmark, må det dokumenteres at det har foregått en jordbruksbasert drift på arealet, og det må kunne vises til tydelig tegn i terrenget etter slik drift enten i form av kulturvekster eller andre kulturelementer som rydningsrøyser, bakkemurer, åpne grøfter og gamle hustuffer/uteløer, stedsnavn/historier.

Tiltak som inneholder mange elementer av kulturminner og biologisk mangfold vil bli prioritert.

2. Avrenning til vann

- Utbetring og supplering av hydrotekniske anlegg.

3. Utslipp til luft

- Tiltak som reduserer utslipp til luft, som dekke over eksisterende gjødsellager

4. Kulturminne og kulturmiljø

- Tiltak som tar vare på kulturminne og kulturmiljø, inkludert verneverdige bygninger gjennom skjøtsel, vedlikehold og istandsetting.

5. Mekanisk bekjempelse av fremmede arter i tilknytning til jordbrukets kulturlandskap

- Prioriterte arter for bekjempelse er Parkslirekne og Kjempebjørnekjeks

6. Etablere soner for pollinerende insekter i tilknytning til jordbrukets kulturlandskap

- Lokale frøblandinger prioriteres

Søkere som ikke har fått SMIL- midler tidligere, kan prioriteres framfor søker som har fått slikt tilskudd.

Det er ikke mulig å søke om ekstrabevilgning til et tiltak dersom kostnadene blir høyere enn det godkjente kostnadsoverslaget i opprinnelig søknad.

8. Tilskuddssatser

- Tiltaket som ivaretar biologisk mangfold og gammel kulturmark - inntil 50 %

SMIL- tilskudd til elektronisk gjerde:

Beregning: Øverste godkjente kostnadsoverslag er hva det ville koste å gjerde inne det gjengrodde arealet med fysiske gjerde. - Øverste godkjente kostnadsoverslag er hva det vil koste å kjøpe inn elektronisk gjerdeutstyr (Nofence) til det aktuelle arealet

Det laveste av de to kostnadsoverslagene er grunnlaget som tilskuddet beregnes ut fra, - inntil 50 %. (Fremtidige driftskostnader til elektronisk gjerde kan ikke tas med)

- Rydding av jordekanter langs dyrka mark med inntil 40 kr. pr. løpemetre, oppad 50 % tilskudd
- Hydrotekniske anlegg - inntil 50 % tilskudd
- Tiltak som tilrettelegger for økt tilgjengelighet og opplevelser i kulturlandskapet – inntil 50 %
- Ivaretagelse av kulturminner/miljøer og istandsetting av verneverdige bygninger – inntil 30 %, hvis det er midler tilgjengelig
- Tiltak som reduserer utslipp til luft fordampning, som dekke over eksisterende gjødsellager – inntil 30 % **(Nytt)**
- Mekanisk fjerning/bekjempelse av fremmede og skadelige arter – inntil 30 % - Prioriterte arter for bekjempelse er parkslirekne og kjempebjørnekjeks. Tiltaket må være i tilknytning til jordbrukslandskap, f. eks jordekanter og på åkerholmer **(Nytt)**
- Etablere soner for pollinerende insekter -inntil 30 %. Lokale frøblandinger prioriteres **(Nytt)**

Dersom det er midler igjen etter at prioriterte tiltak er tildelt kan det innvilges tilskudd til andre tiltak som omfattes av forskriften. Til slike tiltak kan det innvilges tilskudd på -inntil 30 %

Veiledende satser for eget arbeid:

- Manuelt arbeid: 350,- kr/time
- Manuelt arbeid ink. Motorsag 385,- kr/timen
- Mann og traktor med redskap 650,- kr/timen

(Kilde: Statsforvalteren 2021)

Aktuelle nettsteder:

[Spesielle miljøtiltak i jordbruket \(SMIL\) - Landbruksdirektoratet](#)

[Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket - Lovdata](#)

[Regionalt miljøprogram i jordbruket \(RMP\) - Statsforvalteren](#)

[Statistikk – RMP, SMIL \(og UKL\) for Agder og enkeltkommuner - Statsforvalteren](#)

[Nasjonalt miljøprogram 2023-2026](#)

Forsidebilde: Aanesland i Birkenes